

MŰVELETTÁMOGATÁS A NEMZETBIZTONSÁGI ELEMZŐ-ÉRTÉKELŐ MUNKÁBAN

Az elemző-értékelő munka hatodik feladata

A nemzetbiztonsági elemző-értékelő munka klasszikus tevékenységi körei mellett az elmúlt két évtizedben egyre nagyobb szerepet kapott egy olyan feladatrendszer, amely nem az elemző-értékelő munka fő funkciójához, vagyis a döntéshozók tájékoztatásához, hanem a nemzetbiztonsági tevékenység hatékonyságának javításához és a katonai műveletek felderítő/elhárító biztosításához tartozik. Ezt nevezik elemző-értékelő művelettámogató tevékenységnek, amelyet a fentiek alapján két fő részre lehet bontani. Az egyik, amikor az elemző-értékelők támogatást nyújtanak az adatszerzők munkájához, műveleteihez.² A másik, amikor az elemző-értékelők a katonai műveletek felderítő biztosításának hírszerző és elhárító támogatásában vesznek részt.

Az elemző-értékelő művelettámogatás azonban nem az elmúlt évtizedekben alakult ki, hanem egyidős az elemző-értékelő tevékenység önállóvá válásával. Mindig is jelen volt az elemző-értékelő munkában, de annak intenzitása és fontossága az elmúlt évtizedekben növekvő tendenciát mutat. Ezt támasztja alá a hazai szakirodalom³ is, amely főképpen a katonai, kiemelten a békétámogató műveletek nemzetbiztonsági támogatásával foglalkozik.

A 2000-es években több konferenciát is szerveztek a témakörben,⁴ többek között 2003 októberében a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalban, amely során áttekintették a hírszerző szolgálatok és a felderítőszervezetek feladatait a békétámogató műveletek támogatása során. Sajnos a konferencián az elemző-értékelő munka művelettámogatással kapcsolatos feladatok háttérbe szorultak, mert csak általánosságban, illetve adatszerző oldalról vizsgálták meg a kérdéskört. Természetesen több előadás is érintette azt, hogy milyen információkat kell biztosítani a felderítő/hírszerző erőknél a békétámogató műveletet végrehajtó erők vezetése számára.

Hasonló tapasztalatokat mutatnak a témakörben született tudományos művek⁵ és tanulmányok⁶ is. A hazai szakirodalomban Dr. Magyar István ny. dandártábornok 2012. május 24-én a „Nemzetbiztonsági kihívások, nemzetbiztonsági szolgálatok”

¹ A szerző az MTA Bolyai Kutatási Ösztöndíj ösztöndíjasa, így a tanulmány az MTA Bolyai Kutatási Ösztöndíj támogatásával jött létre.

² Nemcsak az emberi erőforrással folytatott hírszerzésre, hanem minden hírszerzési ágra vonatkozik.

³ Egyre több kutató foglalkozik a katonai műveletek hírszerző/elhárító támogatásával, de még mindig minimális a nemzetbiztonsági műveletek elemző-értékelő támogatására vonatkozó kutatás.

⁴ A konferencia anyaga megtalálható a Felderítő Szemle 2003/4. számában.

⁵ Például Dr. HORVÁTH Pál ny. dandártábornok: A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok helye, szerepe, feladatai a válságkezelő műveletek során című, 2007-ben kiadott PhD-értekezése.

⁶ Például KOVÁCS Zoltán alezredes: A békeműveletek hírszerző támogatása.

In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. június. pp. 59–64.

című konferencián elhangzott előadása foglalkozott eddig legtöbbet az elemző-értékelőknek a békétámogató/válságkezelő műveletek támogatása érdekében végzett feladataival. Bár a tábornok „A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságkezelő műveletekben történő részvételének támogatásában” című⁷ előadása a nemzetbiztonsági szolgálatok művelettámogató feladatrendszeréről szólt, de már részletesen tartalmazta az elemző-értékelők feladatait a műveleteket megelőzően, közben és utána.

A külföldi szakirodalomban is számos tanulmány található a művelettámogatással kapcsolatban, de azok forrásai általában a különböző katonai szabályzatok.⁸ Ez alapján a külföldi szakirodalom szabályszerűen határozza meg az elemző-értékelő feladatait, amelyek példáit leginkább az afganisztáni békeműveletek tapasztalataiból veszik.

A nemzetbiztonsági (hírszerző és elhárító) műveletek támogatásával kapcsolatos elemző-értékelő tevékenység szakirodalma egyelőre nagyon szűkös. A nemzetbiztonság elméletének hazai szakirodalmában csak utalásokat⁹ lehet felfedni a nemzetbiztonsági műveletekre. A külföldi szakirodalom már ad némi útmutatást a műveletek vonatkozásában, valamint a nemzetbiztonsági műveletek történetét és tapasztalatait feldolgozó leírások¹⁰ is számos információt tartalmaznak a művelettámogatással kapcsolatban.

A szakirodalmi lehetőségek áttekintését követően szükséges megindokolni azt a tényt, hogy miért egy feladatrendszerként kell kezelni a két különböző tevékenységet, vagyis a békétámogató/válságkezelő, illetve a nemzetbiztonsági műveletek elemző-értékelő művelettámogatását. Ennek az az oka, hogy mindkét esetben azonos elemző-értékelői munkafolyamatokra van szükség, így csak a témakörök és egyes elemek vonatkozásában találhatók különbségek, ezért az elemző-értékelő munka szempontjából összességében egy tevékenységi körnek kell tekinteni a művelettámogatást. Az elemző-értékelő tevékenységi körök között a művelettámogatás is meghatározó feladatrendszer, amely ugyan általában nem elsődleges,¹¹ de nagyon fontos a nemzetbiztonsági szolgálatok hatékonysága érdekében és törvényi feladatainak a teljesítésében.

⁷ Az előadás szövege megtalálható a Felderítők Társasága Egyesület 2012. évi évkönyvében. Budapest, 2012. pp. 61–67.

⁸ Többek között: JP 2-01 Joint and National Intelligence Support to Military Operations, 2012. https://fas.org/irp/doddir/dod/jp2_01.pdf; letöltés: 2015.07.01.

⁹ Dr. Vida Csaba elemző-értékelő munkával kapcsolatos kutatásaiban találhatunk ilyen utalásokat.

¹⁰ JOHNSON, Loch K. (szerk.): Strategic intelligence: Covert action: Behind the Veils of Secret Foreign Policy. Praeger Security International, Westport, CT, 2007. ISBN 0 275 98945 3.

LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence: From Secrets to policy.

CQ Press College, Washington DC, 2015. ISBN 978 1 4833 0778 7.

CUMMING, Alfred: Covert Action: Legislative background and possible policy questions.

Congressional Research Service, Washington DC, 2009.

¹¹ Az elemző-értékelő munka feladatai között nem lehet klasszikus sorrendet meghatározni, mert mindegyik nélkülözhetetlen elem a hatékony és a sikeres elemző-értékelő tevékenységéhez. Egyedül a törvényi szabályozás alapján van prioritása a döntéshozók tájékoztatásának, de azt a többi tevékenységi rendszer nélkül nem lehet megfelelő szinten végrehajtani, így mindegyik egyaránt fontos feladat.

A hírszerző és az elhárító elemző-értékelő munkán belül eltérő szerepe van a művelettámogatásnak. Az elhárító elemző-értékelők esetében a tevékenységük döntő része (60–80%-a) művelettámogatás, ezzel szemben a hírszerző elemző-értékelő munkának az kisebb részét (10–20%-át) képezi.¹² A két terület esetében a művelettámogatással kapcsolatos elemző-értékelő feladatok – néhány kisebb különbség kivételével¹³ – lényegében megegyeznek, mert hasonló jellegű információkat kell biztosítaniuk mind a hírszerző, mind az elhárító műveletek számára.

A művelettámogatással, kiemelten a katonai műveletek támogatásával kapcsolatban mindenképpen ki kell térni a hadászati, a hadműveleti és a harcászati szinten folytatott hírszerző és elhárító tevékenységek közötti különbségekre. Megállapítható, hogy a különböző szinteken a célokban és a témakörökben jelentős eltérések vannak, de az alkalmazott eljárásokban számos azonosságot lehet felfedezni. Napjainkban a hírszerzés/felderítés vonatkozásában gyakran elmosódnak a határok, így a tanulmányban alapvetően általánosságban a művelettámogató tevékenységgel foglalkozom.

A nemzetbiztonsági és a békétámogató/válságkezelő műveletek nemzetbiztonsági elemző-értékelő támogatását annak ellenére külön-külön kell tárgyalni, hogy az elemző-értékelő szervezet hasonló feladatokat lát el.

Nemzetbiztonsági műveletek elemző-értékelő támogatása

A nemzetbiztonsági, vagyis a hírszerző és az elhárító műveletek elemző-értékelő támogatásának minősége és mértéke meghatározza az adatszerző, valamint a nem adatszerző célú műveletek hatékonyságát, mert a több információ birtokában sikeresebb nemzetbiztonsági műveletet lehet megtervezni, megszervezni és végrehajtani. Természetesen az elemző-értékelők nem önállóan, hanem a műveletet végrehajtó szervezet felkérése alapján végzik a művelettámogató tevékenységüket. A műveletek elemző-értékelő támogatása elemzett-értékelt információk, valamint az elemző-értékelő adattárakban megtalálható adatok/információk biztosításában nyilvánul meg. Az adatszolgáltatás forrásai főképpen az elemző-értékelők adattárai, amelyek közé tartoznak:¹⁴

- az elemző-értékelők által kialakított és gondozott adattárak;
- az elemző-értékelők számára legálisan hozzáférhető külsős (más állami szervezetek, valamint kereskedelmi cégek által működtetett) adattárak;
- az elemző-értékelő számára hozzáférhető nyílt adatbázisok;
- az adatszerző szervezetek által összegyűjtött adatok/információk adattára;

¹² A százalékos megoszlás a szerző becslése, mert konkrét információk nem találhatók róla.

¹³ Ez lényegében a békétámogató/válságkezelő műveletek támogatásában nyilvánul meg.

¹⁴ Dr. KENEDLI Tamás – Dr. VIDA Csaba: 5. Elemző-értékelő tevékenység, p. 194.

In: Dr. DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. NKE, Budapest, 2014.

- az adatszerző szervezetek által a nemzetbiztonsági művelet keretében megszerzett adattárak.

Az információbiztosítás három szakaszban történhet meg: a műveletek előtt, alatt és után. A művelet megtervezésének, megszervezésének időszakában nyújtott támogatás meghatározza a művelet sikerességét, mert megfelelő mennyiségű és minőségi információ nélkül nem lehet eredményes akciót végrehajtani. A műveletet például csak megfelelő helyismeret birtokában lehet elvégezni. A tervezéshez alapvetően kétféle adatot kell biztosítani az elemző-értékelőknek. Az egyik része a tervezett művelet (földrajzi, politikai, társadalmi, gazdasági, közlekedési, éghajlati, időjárási stb.) környezetére, míg a másik része a célobjektumra vagy a célszemélyre vonatkozik, ami/aki ellen a műveletet tervezik.

Fontos megjegyezni, hogy a műveletet tervezők döntenek el, hogy miről kérnek információt az elemző-értékelő szervezettől, így nem az elemző-értékelők határozzák meg a célokat.¹⁵ A művelettervező szervezet nemcsak egy, hanem több alkalommal is folyamodhat információért, de rendszeres adatszolgáltatást is kérhet. A támogatás nem csak nyers információban és adattovábbításban nyilvánulhat meg, hanem elemzésekben és értékelésekben is, mint a profilozás, a kockázatelemzés, a helyzetelemzés stb. Ennek a támogatásnak a teljes tervező- és szervezőszakaszban jelen kell lennie. Egyes esetekben a műveletek tervezésébe és szervezésébe elemző-értékelőket is bevonhatnak, de ők ebben a helyzetben is csak támogató feladatot láthatnak el. Fontos megállapítani, hogy a műveletek sikeréért és megfelelő szintű megtervezéséért, megszervezéséért és végrehajtásért nem az elemző-értékelők a felelősek, hanem a műveletet irányítók és a vezetők.

A művelet végrehajtásának időszakában az elemző-értékelő szervezet olyan információkkal láthatja el a végrehajtókat, amelyek jelentősen befolyásolhatják a művelet kimenetelét. Ezek közé tartozhatnak a művelet biztonságát befolyásoló információk, például ha a művelet résztvevői dekonspirálódnak.¹⁶ Továbbá ilyen információk közé sorolhatóak az olyan események bekövetkezésére vonatkozó adatok, amelyek a művelet végrehajtását közvetlenül érintik. Ennek tekinthetjük a művelet földrajzi körzetében bekövetkezett eseményeket – például egy balesetet, egy katasztrófát, a rossz időjárási körülményeket, más szervezetek akcióit, illetve a célobjektumban bekövetkező változásokat –, amelyek megkérdőjelezhetik a művelet sikerességét. Az elemző-értékelők ebben az esetben a művelet során más adatszerző szervezetek által megszerzett információkat továbbítják a műveletet végrehajtók számára.

Egyes esetekben az elemző-értékelői művelettámogatás keretében felhasználhatnak olyan információkat is, amelyeket más információszerző ágaktól csak a művelet támogatása érdekében szerezhetnek be. Az ilyen jellegű információkat az elemző-értékelők kérik be az adatszerzőktől, nem pedig a műveletet végrehajtók, mert az elemző-értékelők rendelkeznek olyan ismeretekkel,

¹⁵ Az információszerző műveletek során az elemző-értékelőknek közvetve szerepük van a célok kijelölésében, mert az adatszerzők az információszerző műveleteiket általában az elemző-értékelők információigényének a kielégítése céljából indítják.

¹⁶ A fedett vagy a titkos művelet, vagy az abban részt vevő személyek lelepleződése.

hogyan az adott adatszerző szervezetek milyen lehetőségekkel rendelkeznek, valamint az információkérés az elemző-értékelők tudják beilleszteni a többi feladat és információigény közé. Ilyen információkhoz tartozhat például a művelet helyszínére vonatkozó képi felderítés adatai vagy éppen az ott használt infokommunikációs eszközökön továbbított információk.

Az információszerző műveletek támogatása során jelentős szerepe van az elemző-értékelők általi visszacsatolásnak. Az elemző-értékelők a művelet során keletkezett információk értékelésével teszik meg a visszacsatolást, hogy a művelet során milyen jellegű és minőségű információkat sikerült összegyűjteni, és az milyen mértékben támogatta az adott nemzetbiztonsági szolgálat tevékenységét. Fontos kitérni arra, hogy a művelettámogatás és az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének irányítása az elemző-értékelők két különböző feladatrendszere, de a kettő között szoros kapcsolat van, így sokszor nehéz elválasztani a két tevékenységi rendszert.

A művelettámogatás keretében az információ átadása lehet folyamatos és időszakos (egy-egy művelethez kötött). A támogatás formája különbözik az adatszerző és a nem adatszerző műveletek esetében.

Az adatszerző műveletek, vagyis az információszerző tevékenység folyamatos támogatása az elemző-értékelő szervezetnek is érdeke, mert azáltal az adatszerzők hatékonyabbá válnak, így több és értékesebb információt tudnak biztosítani az elemző-értékelőknek.

Az átadott információk jellege a különböző hírszerzési ágak¹⁷ esetében is eltérő. A hírszerzési ágak vonatkozásában fontos, hogy az elemző-értékelői művelettámogatást el kell választani az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének irányításától, így a következőkben a különböző hírszerzési ágaknál nagyrészt csak az elemző-értékelő művelettámogatással foglalkozom.

Az emberi erőforrással folytatott hírszerzés (HUMINT) esetében az elemző-értékelő támogatás a legszerteágazóbb, mert három elemből áll:

- a művelet célterületére vonatkozó információkból (biztonsági helyzet, általános és kiegészítő adatok);
- a célszemélyre vagy a látókörbe került személyekre/szervezetekre vonatkozó információkból;
- a csereinformációkból, amelyek az emberi erőforrással folytatott hírszerzés során ellentételezésként szolgálnak (ezek az információk lehetnek valóság vagy megtévesztő – dezinformatív – jellegűek).

A rádióelektronikai felderítésnek (SIGINT) a hatékonysága növeléséhez a célterületen működtetett infokommunikációs hálózatokra és eszközökre, valamint az infokommunikációs rendszerek területén folyó fejlesztésekre vonatkozó információkra van szüksége. Ezeket az információkat is az elemző-értékelő művelettámogatás keretében kaphatják meg. Ezen túl a SIGINT-adatfeldolgozók

¹⁷ A hírszerzési ágak közül a hatos (HUMINT, SIGINT, OSINT, IMINT, MASINT, CYBINT) felosztást vizsgálom, mert azokba a többi hírszerzési ágot is be lehet csatolni.

számára a célterületről, a célszervezetről és a célszemélyről biztosíthatnak adatokat annak érdekében, hogy a megszerzett SIGINT-adatokból minél több értékes információt ki tudjanak nyerni az adatfeldolgozás során. Egyes esetekben elemző-értékelői támogatás nélkül a rádióelektronikai felderítők nem tudnák pontosan beazonosítani a felfedett és lehallgatott rádióforgalmi rendszereket.

A nyílt forrású információszerzés (OSINT) számára az elemző-értékelők egyedül az újabb források felfedéséhez nyújthatnak információt,¹⁸ valamint a közösségi hálózatokból történő információszerzés során a profilok kialakításához biztosíthatnak adatokat. Az OSINT esetében felmerül, hogy a források minősítése művelettámogatáshoz vagy az információszerző tevékenység irányításához tartozik. Vitatott kérdés, de véleményem szerint inkább a második feladatrendszerhez köthető.

A képi felderítés (IMINT) vonatkozásában jelentős szerepe van az elemző-értékelői művelettámogatásnak, mert a képi felderítés adatfeldolgozói az elemző-értékelő adattárait (például a technikai eszközök képeit vagy a célszervezetre vonatkozó adatokat), vagyis információit felhasználva építik ki saját adatbázisaikat, amelyek alapján képesek pontosan beazonosítani az IMINT által készített felvételeken látható céltárgyakat és célobjektumokat. Az elemző-értékelő támogatásának mértéke meghatározza az IMINT hatékonyságát és azt, hogy mennyi információt tudnak kinyerni az adott felvételből.

A mérés és jelmeghatározó információszerzés (MASINT) esetén szintén az elemző-értékelő adatbázisok segítenek a szenzorok által rögzített adatok minél hatékonyabb feldolgozásához. A támogatáshoz tartozhat például a célszervezet rendelkezésére álló eszközrendszerre vonatkozó információk átadása.

A kiberhírszerzés (CYBINT) számára – a SIGINT-hez hasonlóan – az elemző-értékelők a célterületen működő infokommunikációs rendszerekre vonatkozó adatokat, illetve a zárt hálózatok felépítésére utaló információkat vagy az infokommunikációs rendszerek sérülékeny pontjaira utaló adatokat továbbítanak. Talán ebben a hírszerzési ágban van a legkisebb szerepe az elemző-értékelőknek, de ez abból is fakadhat, hogy még új ágról van szó, így nem alakulhatott ki megfelelő szintű támogatórendszer.

Az adatszerzési ágak folyamatos információszerző műveletei számára nyújtott elemző-értékelői támogatás áttekintése során ki kell térni arra a szakmai vitára, amely az adatszerzők és az elemző-értékelők között az információk biztosítására vonatkozik. A vita alapja az, hogy az adatszerzők esetenként közvetlenül egymással osztják meg az információkat az elemző-értékelők kihagyásával. Az adatszerzők ezt a gyorsasággal, valamint a közös adatszerző műveletekkel indokolják. Véleményem szerint az információk adatszerzők közötti közvetlen megosztásával kapcsolatban több negatív problémával is kell számolni.

¹⁸ Főképpen nem internetes, hanem az OSINT hagyományos forrásai vonatkozásában van erre lehetőség, mint például kiállítások, konferenciák, előadások, kiadványok, tanulmányok stb. esetében.

Ide tartozik, hogy nem ellenőrzött, így esetenként valótlan információkat osztanak meg egymással, valamint az ilyen jellegű információszerzéssel csökkentik a hatékonyságukat. Az egy adatszerző forrásból származó információkat mindenképpen ellenőrizni kell, hogy meg lehessen állapítani valóságukat. Ha nem megfelelő információval támogatják az adatszerző szervezeteket, akkor az veszélyezteti az adatszerzők biztonságát, valamint a művelet sikerességét. Emiatt fontos, hogy a műveletek vezetői kizárólag az elemző-értékelőkön keresztül kapjanak információkat. Az adatszerzés hatékonyságát pedig az csökkentheti, hogy más adatszerzők érdekében indított információszerzés a többi alapfeladattól veszi el a képességeket. Pedig lehetséges, hogy a művelethez szükséges információk már szerepelnek az elemző-értékelői adattárakban.

Az adatszerzői műveletek időszakos támogatása általában az emberi erőforrással folytatott hírszerzésre jellemző, amikor a művelet sikeres végrehajtásához az elemző-értékelők információt biztosítanak. Hasonló esetek fordulhatnak elő az ideiglenes SIGINT adatszerző erők alkalmazása esetén is. A többi hírszerzési ág vonatkozásában nem jellemző (ritka), hogy egy-egy művelethez köthetően különálló elemző-értékelői művelettámogatásra kerüljön sor.

A nem adatszerzői hírszerzői (fedett és titkos¹⁹) műveletek sikere érdekében az elemző-értékelők – a művelettámogatás keretében – szintén információkkal látják el a műveletet tervező, szervező és végrehajtó állományt. A művelettámogatás a fedett műveletek mindegyik fajtájában (a propaganda, a politikai befolyásolás, a gazdasági befolyásolás, a szabotázs, a puccs és a félkatonai művelet stb.²⁰) jelen van. Az információk átadása nem csak a célkörzetre, a célszemélyre vagy a céltárgyra vonatkozó adatokban nyilvánulhat meg, hanem elemzett-értékelt tájékoztatókban is. A tájékoztatók általában kockázatelemzések, amelyek az akció körzetének biztonsági helyzetét mutatják be a műveletet érintő veszélytényezők áttekintése mellett. Ezen túl az elemző-értékelőknek fontos szerepük lehet az információs vagy a propaganda-műveletekben, mert az azokhoz szükséges valós, valótlan, megtévesztő információkat is többnyire az elemző-értékelők állítják össze, amelyeket a hírszerzők felhasználhatnak. A műveletekhez szükséges anyagok előkészítésében az elemző-értékelőknek jelentős a szerepük, mert ők rendelkeznek a legtöbb adattal az adott célterületek/célszemélyek/célobjektumok vonatkozásában.

Az elhárító szakterületen az elemző-értékelők a nem adatszerző tevékenység keretében látókörbe került személyekre/szervezetekre vonatkozó nyers és elemzett-értékelt adatokat biztosítanak. Az elhárító műveleti munka sikerét határozhatja meg, hogy a műveleti munkatársak milyen mennyiségű és minőségű adatokat kapnak az elemző-értékelőktől. Az elhárító területen – ahogy Szabó Károly fogalmaz – esszenciális elem az elemző-értékelői művelettámogatás.²¹

¹⁹ A nem adatszerző nemzetbiztonsági műveletekhez sorolhatók a fedett műveletek (covert operations) és a titkos műveletek (clandestine/secret operations). A kettő között az a különbség, hogy a titkos műveletek keretében a végrehajtók titkolják hovatartozásukat.

²⁰ LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence: From Secrets to policy. CQ Press College, Washington DC, 2015. p. 187.

²¹ SZABÓ Károly: Gondolatok a katonai elhárításról. In: Szakmai Szemle, 2015/1. szám. p. 13.

Béketámogató/válságkezelő/katonai műveletek elemző-értékelő támogatása

A béketámogató/válságkezelő/katonai műveletek hírszerző/felderítő és elhárító támogatására vonatkozó feladatok rendszerezését Dr. Magyar István ny. dandártábornok előadása,²² valamint a 2003 októberében a Magyar Köztársaság Katonai Felderítő Hivatalban tartott konferencia eredményei figyelembevételével teszem meg. Mint azt Dr. Magyar tábornok kifejtette, a támogatást három részre kell bontani, mert mindegyik szakasz eltérő feladatokat követel meg a nemzetbiztonsági szolgálatoktól. A katonai műveletek támogatása alapvetően a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok feladata, de a polgári nemzetbiztonsági szolgálatoknak is sok feladatuk van a válságokkal kapcsolatban. Ez leginkább az amerikai nemzetbiztonsági szolgálatok vonatkozásában látható, mert a hadművelleti területen a katonai szolgálatok mellett folyamatosan jelen vannak a Központi Hírszerző Ügynökség (CIA²³) és a Szövetségi Nyomozóiroda (FBI²⁴) munkatársai is.

A művelettámogatás három szakasza:²⁵

- a béketámogató/válságkezelő műveletet megelőző időszak;
- a béketámogató/válságkezelő művelet időszakában;
- a béketámogató/válságkezelő művelet lezárását követően.

Az elemző-értékelők béketámogatással/válságkezeléssel kapcsolatos művelettámogató feladatait is ez a három szakasz határozza meg, mert művelettámogatás során továbbított információk és adatok jellege és formája a három szakaszban különböző. Tehát az elemző-értékelő művelettámogató feladatok abban közösek, hogy minden esetben információk biztosításában nyilvánul meg, de nem minden esetben elemzett-értékelt információkról, hanem nyers adatokról, illetve adattárakban lévő információkról is szó van.

A béketámogató/válságkezelő/katonai műveletek esetében az elemző-értékelő művelettámogatást fel lehet osztani közvetett és közvetlen támogatásra is. A közvetett támogatás általában a döntéshozók tájékoztatásában, míg a közvetlen támogatás a szerepvállalásban részt vevő erők biztonságának fokozásában nyilvánul meg.

A béketámogató/válságkezelő műveletet megelőző időszakot Dr. Magyar tábornok a haderő válságkezelésben történő részvételével kapcsolatos állami döntéshozatal és a kijelölt haderő-komponensek válságkezelő műveletre történő felkészülése időszakának minősíti. Ebben az időszakban két fő feladatot kell teljesíteni az elemző-értékelőknek, vagyis a döntés-előkészítés támogatását, illetve a szerepvállalásra kijelölt erők felkészítését. Szerintem ennél egy kicsit összetettebb,

²² Dr. MAGYAR István: A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságkezelő műveletekben történő részvételének támogatásában.

In: Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1–2. szám, 2013. március, pp. 94–99.

²³ Central Intelligence Agency.

²⁴ Federal Bureau of Investigation.

²⁵ Dr. MAGYAR István: A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságkezelő műveletekben történő részvételének támogatásában.

In: Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1–2. szám, 2013. március, p. 95.

mert az elemző-értékelőknek már a válságok kialakulásakor, de inkább annak előrejelzésekor kezdődik a feladata. A szerepvállalásról szóló döntést megelőzően az elemző-értékelőknek folyamatosan tájékoztatni kell a döntéshozókat a válság okozta negatív hatásokról, valamint a nemzetközi közösség reakciójáról. Ekkor már az elemző-értékelők előre jelezhetik, hogy a nemzetközi közösség béketámogató műveletet tervez az adott válságkörzetben, amelyhez az ország szerepvállalását is kérhetik. Az előrejelzés lehetőséget biztosít a döntéshozóknak, hogy már a felkérés előtt meghozzák a szerepvállalásra vonatkozó döntést, és a felajánlást úgy tegyék meg, hogy azzal javítani lehessen az ország nemzetközi pozícióját.

A válságkörzetről az előkészítés szakaszában nem csak egy alkalommal, hanem rendszeresen kell információt biztosítani a döntéshozók számára, hogy reagálni tudjanak a válságkörzetben bekövetkezett változásokra. A szerepvállalásra vonatkozó konkrét döntés előtt pedig az elemző-értékelőknek kockázatelemzést kell továbbítaniuk, amely a válságkörzet alapadatain túl tartalmazza a tervezett kontingenst érő kihívásokat, kockázatokat és fenyegetéseket. A veszélytényezőket a biztonság összes dimenziójában – a politikaiban, a katonáiban, a gazdaságiban, az egészségügyiben, a környezetiben, a társadalmiban stb. – komplexen meg kell vizsgálni. A szerepvállalásról szóló döntést követően az elemző-értékelők felelőssége abban is megjelenik, hogy a kockázatelemzést rendszeresen aktualizálják, kiemelten akkor, ha a válságkörzetben – mind a biztonsági helyzetben, mind a szemben álló felek vonatkozásában, mind a nemzetközi szerepvállalásban – jelentősebb változások történnek.

A válságkörzetekre vonatkozó kockázatelemzés egy kötött elemző-értékelő eljárással elkészített írásbeli tájékoztató, amelynek a fő elemei közé tartoznak:²⁶

- a válságkörzet rövid leírása (általános jellemzői és katonaföldrajza);
- a válság kialakulásának áttekintése, az előidéző okok megállapítása;
- a szemben álló felek, valamint a válságkörzetben lévő katonai erők pontos leírása;
- a válságkörzet jelenlegi (politikai, katonai, humanitárius) helyzete;
- a nemzetközi közösség álláspontja a válsággal kapcsolatban;
- a nemzetközi közösség válságkezeléssel kapcsolatos törekvései és céljai;
- a béketámogató vagy válságkezelő műveletben részt vevő erők;
- a válságkörzetben beazonosítható és a katonai szerepvállalást érintő kihívások, kockázatok és fenyegetések;
- a szerepvállalás következményei;
- forgatókönyvek/szenáriók.

²⁶ Dr. Magyar tábormok felosztásának figyelembevételével, de másfajta megközelítés alapján.

A kockázatelemzés során az elemző-értékelőnek a fenti témaköröket kell kidolgoznia, vagyis azokat adatokkal és információkkal feltöltenie, amihez többfajta elemző-értékelő eljárást is alkalmazhat. Az adatokat ugyanakkor nem lehet pótolni az elemző-értékelő munka eredményével, vagyis értékelésekkel és következtetésekkel. Ezeket a hozzáadott értékeket csak meghatározott elemeknél használhatók fel, mint a veszélytényezők meghatározása vagy a válság következményeinek a felvázolása, illetve a forgatókönyvek megfogalmazása. Az elemzés elkészítéséhez összadatforrású elemző-értékelő munkára van szükséges, vagyis az elemző-értékelőnek minden rendelkezésre álló információt, illetve az összes releváns forrást fel kell használnia. A kockázatelemzés legfontosabb eleme a katonai szerepvállalást érintő kihívások, kockázatok és fenyegetések beazonosítása, mert ezek segítik a döntéshozót a megfelelő döntések meghozatala érdekében.

A veszélytényezőket minden olyan területen vizsgálni kell, ahol a biztonságra negatív hatást gyakorló tényezőket be lehet azonosítani. Nagyon fontos terület lehet az egészségügyi terület, mert a kontingens állományára a válságkörzetben dúló járványok, betegségek jelentős kockázatot jelenthetnek. Továbbá szintén fontos, hogy a kockázatelemzés végén az elemző-értékelő ne foglaljon konkrét álláspontot a szerepvállalás kérdésében, mert nem szabad átvállalnia a döntés felelősségét. Az elemző-értékelő maximum addig mehet el, hogy alternatívákat (különböző forgatókönyveket) fogalmaz meg a szerepvállalással kapcsolatban (előnyök és hátrányok ábrázolásával).

Az állomány kiképzése/felkészítése keretében az elemző-értékelők nem csak írott tájékoztatókat készítenek, hanem szóbeli előadásokat és egyéni tájékoztatókat is tartanak. Az állomány vonatkozásában meg kell különböztetni a béketámogató műveletek felderítő biztosításában részt vevő katonákat a kontingens többi tagjától. Ezen túl a kontingens vezetésének a beosztott állományétól eltérő jellegű felkészítés kell biztosítani. A különböző állománykategóriáknak különböző ismeretekkel kell rendelkezniük, így a tájékoztatóknak is eltérőeknek kell lenniük. A legszélesebb ismeretrendszerrel a kontingens parancsnokának és a kontingens hírszerző biztosítását ellátó állománynak kell rendelkeznie, így nekik jóval több információt kell biztosítani a válságkörzetről. Az elméleti ismeretátadás mellett gyakorlati foglalkozásokat is kell tartani, amelyben adott helyzetek szimulálásának megoldását gyakorolnák. A felkészítésnek az adott témaköröket kell felölelnie:

- a válságkörzetre vonatkozó általános és katonaföldrajzi ismeretek;
- a válságkörzetben élő helyi lakosság történelmi, társadalmi, vallási, kulturális hagyományai és szokásai;
- a válságkörzetben beszélt nyelvek alapjai;
- a válságkörzetben tevékenykedő helyi erők összetétele és azonosító jellemzőik (egyenruházat);
- a helyi erők által alkalmazott harc eljárások és védekezés azok ellen;
- a válságkörzetben lévő fegyverzet és haditechnikai eszközök;

- a válságkörzetbe települt nemzetközi (béketámogató és válságkezelő) erők összetétele, jellege, azonosító jellemzőik, fegyverzetük és haditechnikai eszközeik;
- a válságkörzetben lévő kihívások, kockázati tényezők és fenyegetések a biztonság minden szegmensében (katonai, politikai, társadalmi, gazdasági, infrastrukturális, egészségügyi, környezeti stb.);
- a már a válságkörzetben szolgálatot teljesítő nemzetközi erők tapasztalatai;
- a kontingens települési helyére vonatkozó adatok;
- a kontingens nemzetbiztonsági védelmével kapcsolatos információk.

A személyi állomány felkészítésével párhuzamosan a kontingens parancsnokát és a felderítő biztosításában részt vevő állományt a felkészülés időszakában rendszeresen tájékoztatni kell a válságkörzetben bekövetkező eseményekről és folyamatokról. Ha jelentős változások történnek a válságkörzetben, akkor a felkészítés kiegészítését a teljes állománynál meg kell tenni.

A válságkezelő műveletek során, a katonai szerepvállalás időszakában is folytatódik az elemző-értékelő művelettámogató tevékenység. Az elemző-értékelőknek ebben az időszakban információkat kell biztosítaniuk a döntéshozók és a kontingens vezetése számára. Az információkkal az elemző-értékelőknek az alábbi támogató feladatokban kell részt venniük:

- döntéshozók számára információk biztosítása a válságkörzetben bekövetkező eseményekről, kiemelten a nemzetközi erők biztonsági helyzetének változásairól;
- a döntéshozók tájékoztatása a szerepvállalásba bekövetkező változásról szóló döntéseket megelőzően (kockázatelemzések biztosítása);
- a kontingens vezetése számára a biztonsággal kapcsolatos információk biztosítása (az erők védelme²⁷ keretében);
- a kontingens nemzetbiztonsági védelméhez szükséges információk biztosítása;
- részvétel a kontingens következő állományának – a váltásnak – a felkészítésében.

A katonai szerepvállalás teljes időszakában folytatni kell a tájékoztató tevékenységet az adott válságkörzetről, hogy a döntéshozók folyamatosan információkkal rendelkezzenek az ott történt eseményekről, folyamatokról, valamint a biztonsági helyzetről. Ha jelentős változások történnek a biztonsági helyzetben, akkor az elemző-értékelőknek ismételt kockázatelemzést kell készíteniük.

²⁷ Force Protection.

A döntéshozók ezeket az információkat a szerepvállalásra vonatkozó döntéseik során tudják felhasználni, többek között a mandátum meghosszabbítása vagy esetleges átalakítása (csökkentése vagy növelése) érdekében. Hasonló tájékoztatást kell biztosítani, ha a szerepvállalás módosítását tervezik. A szerepvállalás sikere érdekében nagyon fontos, hogy az elemző-értékelők kövessék a nemzetközi szerepvállalásban történő változásokat is.

A katonai műveletekkel kapcsolatos legfontosabb²⁸ elemző-értékelő művelettámogatói feladat az erők védelme érdekében történő információszolgáltatás. Ez minősül a közvetlen művelettámogatói feladatnak. Az elemző-értékelőknek az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének irányítása során nagy hangsúlyt kell helyezniük olyan információk beszereztetésére, amelyek a kontingens biztonságára vonatkozó adatokat tartalmaznak. Ha szükséges, akkor önálló adatszerző képességeket kell kialakítani a válságkörzetben. Az elemző-értékelők – a hírszerzési ciklus alapján – minden hírszerzési ágat bevonhatnak ebbe a feladatba, nagyon fontos, hogy ne csak egyforrású információkat tudjanak megosztani, mert más forrásokból is meg kell erősíteni az információkat. A megszerzett – kiemelten a biztonságra negatív hatást gyakorló tényezőkre vonatkozó – információkat azonnal meg kell osztani a kontingens vezetésével, hogy megfelelő védelmi intézkedéseket tudjanak elrendelni.

Ebben a feladatrendszerben nagyon fontos a gyorsaság, így az elemző-értékelő művelettámogatás alapvetően nyers információk átadásában nyilvánul meg, de a folyamatok és a tendenciák elemzésével az elemző-értékelők olyan várható jövőbeli eseményekre is rámutathatnak, amelyek segíthetnek az erők védelmével kapcsolatos feladat végrehajtásában. A hírszerzők és az elhárítók szorosan együttműködnek az erők védelmével kapcsolatos feladatban, mert más-más jellegű információkat tudnak biztosítani a kontingens vezetésének. Az együttműködés során nagyon ügyelni kell, hogy a két szakág között ne versengés, hanem együttműködés legyen, többek között kerülni kell a párhuzamosságokat.

A művelet időszakában a fenti két feladaton túl természetesen folytatódik a műveletre kijelölt állomány (a váltás, a tartalék vagy a megerősítés) felkészítése, amely lényegében megegyezik az előzőekben áttekintett felkészülési témakörökkel, de kiegészül a művelet során megszerzett tapasztalatokkal, valamint a témakörök aktualizálásával.

Az elemző-értékelő művelettámogatás harmadik szakaszában, vagyis a műveleteket követő szakaszban hasonlóan fontos feladat a tapasztalatfeldolgozás, amelyre eredetileg Dr. Magyar dandártábornok hívta fel a figyelmet. Az elemző-értékelőknek a tapasztalatfeldolgozás keretében kettős a jelenlétük. Egyik oldalról elemzett-értékelt információkat biztosítanak a döntéshozóknak, amelyekben összefoglalják – a szerepvállalás időszakára vonatkozóan – a válságkörzet biztonsági helyzetében bekövetkező változásokat. Ezek a tájékoztatók támaszthatják alá,

²⁸ Dr. Magyar dandártábornok „fő prioritásnak” tekinti az erők védelmét, amelyet a tábornok az erők megóvásaként említ.

hogy az adott nemzetközi szerepvállalás milyen mértékben volt sikeres, vagy milyen biztonsági deficitek maradtak a nemzetközi erők kivonulása után. A tájékoztatók lehetőséget biztosítanak a döntéshozók számára, hogy a következő műveletek során elkerüljék azokat a problémákat, amelyekkel a múltbéli művelet során meg kellett küzdeniük. A másik oldalról az elemző-értékelők a nemzetbiztonsági rendszeren belüli tapasztaltfeldolgozásban vesznek részt, hogy milyen hatékony volt a művelettámogatásuk, vagyis biztosítani tudták-e a szükséges információkat a művelet mindegyik szakaszában. Ez lehetővé teszi az elemző-értékelők, valamint az adatszerzők hatékonyságának és képességének a javítását is.

Összefoglalás

Az elemző-értékelő művelettámogató tevékenység az elemző-értékelő munka hat fő feladata közül az egyik, de nélkülözhetetlen a sikeres nemzetbiztonsági tevékenységhez. A művelettámogató tevékenységgel egyrészt az adatszerzők számára nyújtanak segítséget, másrészt a katonai műveletek sikerét is megalapozhatják. Ez a feladatrendszer ennek ellenére háttérbe szorul az elemző-értékelők fő feladata (akár a hírszerző, akár az elhárító szakterületen), vagyis a döntéshozók számára elemzett-értékelt információk biztosítása mögé.

A művelettámogatás keretében az elemző-értékelők nem csak elemezett-értékelt információkat, hanem nyers információkat és adatokat is megosztanak. Ez nem jelenti azt, hogy a nyers információk vonatkozásában kikerülhetővé válhat az elemző-értékelő szervezet, mert az elemző-értékelők feladata az adatszerző szervezetek információszerző tevékenységének az irányítása, illetve az adatok valóságtartalmának megállapítása. A nyers információk az elemző-értékelőknél átesnek egy előértékelésen, ami az információk szelektálásában, valamint azok térben, időben és folyamatban történő elhelyezésében nyilvánul meg.

Az elemző-értékelő közbeiktatása nem okozhatja az információ áramlásának a lelassulását. A művelettámogató tevékenység során az elemző-értékelők olyan összadat forrású elemzett-értékelt információkat továbbítanak, amelyek tartalmazzák az elemzés-értékelés hozzáadott értékeit is, vagyis előrejelzéseket is magukba foglalhatnak. Az elhárító és a hírszerző szakágban az elemző-értékelő művelettámogatás során is szoros az együttműködés, mert a hírszerző elemző-értékelők is biztosíthatnak adatokat az elhárító műveletek számára, míg az elhárító elemző-értékelők is rendelkezhetnek olyan adatokkal, amelyek jelentős segítséget tudnak nyújtani a hírszerző műveletekhez.

FELHASZNÁLT IRODALOM

- CUMMING, Alfred: Covert Action: Legislative background and possible policy questions. Congressional Research Service, Washington, DC, 2009.
- FM 34-3 Intelligence Analysis. Washington, DC, 1990.

- Dr. HORVÁTH Pál nyá. dandártábornok: A katonai nemzetbiztonsági szolgálatok helye, szerepe, feladatai a válságkezelő műveletek során.
PhD-értékezés, Budapest, 2007. 119. p.
- JOHNSON, Loch K. (szerk.):
Strategic intelligence: Covert action: Behind the Veils of Secret Foreign Policy.
Praeger Security International, Westport, CT, 2007. ISBN 0 275 98945 3.
- Joint and National Intelligence Support to Military Operations – JP 2-01.
Washington, DC, 2012.
- Dr. KENEDLI Tamás – Dr. VIDA Csaba: 5. Elemző-értékelő tevékenység.
In: Dr. DOBÁK Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete.
NKE, Budapest, 2014. p. 194.
- KOVÁCS Zoltán alezredes: A békeműveletek hírszerző támogatása.
In: Felderítő Szemle, XIII. évfolyam 2. szám, 2014. június. pp. 59–64.
- LOWENTHAL, Mark M.: Intelligence: From Secrets to policy.
CQ Press College, Washington DC, 2015. ISBN 978 1 4833 0778 7.
- Dr. MAGYAR István: A katonai hírszerzés és elhárítás feladatai a haderő válságkezelő műveletekben történő részvételének támogatásában.
In: Hadtudomány, XXIII. évfolyam 1–2. szám, 2013. március. pp. 94–99.
- SZABÓ Károly: Gondolatok a katonai elhárításról.
In: Szakmai Szemle, 2015/1. szám. pp. 7–15.
- TÁNCZOS László dandártábornok: A katonai vezetés elvárásai a válságkezelő műveletek felderítő támogatásával összefüggésben.
In: Felderítő Szemle, II. évfolyam 4. szám, 2003. november. pp. 57–62.
- TÓTH András mk. ezredes: A válságkezelő műveletek felderítő támogatása.
In: Felderítő Szemle, II. évfolyam 4. szám, 2003. november. pp. 63–74.
- US Army: Intelligence Analysis, 2009, TC 2-33.4
- Dr. VIDA Csaba: A hírszerző elemző-értékelő munka alapjai.
In: Felderítő Szemle, XII. évfolyam 3. szám, 2013. december. pp. 90–99.